

Mieszkańcy Ziemi Olkuskiej dla Niepodległej

Olkusz w czasach zaborów rozwijał się pomyślnie. Społeczność Ziemi Olkuskiej działała na rzecz odzyskania niepodległości Polski gospodarczo, politycznie, społecznie i zbrojnie.

W 1885 r. przeprowadzono przez Srebrne Miasto **linię kolejową Iwanogrodzko- Dąbrowską**, która łączyła Dąbrowę Górniczą z Dęblinem.

W 1907 r. austriacki przemysłowiec Peter Westen w 1907 r. założył w Olkuszu **fabrykę naczyń emaliowanych**.

W 1900 r. powstała olkuska Szkoła Rzemieślnicza – jedna z trzech takich szkół w Królestwie Polskim, obchodząca w 2020 r. 120-lecie swojego istnienia.

W Olkuszu powstawały **organizacje społeczne**.

W 1878 r. założono **ochotniczą straż pożarną**.

Działała **Resursa Obywatelska** – miejsce spotkań w celach patriotycznych, oświatowych odczytów i koncertów.

W 1906 r. zawiązano **chór kościelny** a w 1910 powstała olkuska **orkiestra dęta**.

W 1911 r. powołano **olkuskie koło Polskiego Towarzystwa Krajoznawczego**.

Na grobie płk. Francesco Nullo postawiono pomnik.

W dn. 28 lipca 1914 r. w związku z wybuchem I wojny światowej, Rosjanie opuścili Olkusz.

Jak przekazują najstarsi mieszkańcy Olkusza, na dzień przed opuszczeniem Olkusza, Rosjanie urządzali sobie pożegnalne przyjęcia i powtarzali:

„Jutro będziemy uciekać, bo jutro przyjdą Austriacy”.

Grupa Olkuszan utworzyła wówczas **Komitet Bezpieczeństwa Publicznego**, skład którego stanowili: Jan Stachurski - burmistrz, Stefan Buchowiecki, Jan Jarno, Wincenty Kipiński, Aleksander Machnicki, Antoni Minkiewicz oraz Antoni Okrajni. Zostały powołane **sekcje: porządkowa, spożywcza, sanitarna, skarbowa, sądownicza i budowlana oraz milicja obywatelska**, której naczelnikiem był Jan Jarno- społecznik, autor pamiętnika, prowadzonego do 1920 r.

W sierpniu 1914 r. w Olkuszu powstał **punkt werbunkowy Legionów Polskich**, który prowadził dr Stefan Buchowiecki.

W tym też roku na terenie Ziemi Olkuskiej rozgrywała się **bitwa jurajska** pomiędzy armiami: rosyjską, niemiecką i austro-węgierską. Zginęło w niej ok. 140-160 tyś. żołnierzy.

W dniach 17-19 listopada 1914 r. na polach pomiędzy miejscowościami Krzywopłoty, Bydlin i Załęże, odbyła się krwawa **bitwa pod Krzywopłotami**, nazwana przez Józefa Piłsudskiego „Krzywopłockimi legionowymi Termopilami”, która miała **strategiczne znaczenie dla walk o odzyskanie niepodległości Polski**. Legiony Józefa Piłsudskiego zatrzymał wówczas rosyjskie natarcie. W bitwie poległ m. in. porucznik Stanisław Paderewski (brat Ignacego Paderewskiego – pianisty, społecznika i polityka) oraz Wawrzyniec Pączek – olkuszaniec.

Z początkiem 1915 r. w **Sławkowie powstał Departament Wojskowy Naczelnego Komitetu Narodowego**, pod kierunkiem ppłk Władysława Sikorskiego. Instytucja ta wydawała odezwy, rozprawiała ulotki patriotyczne, zorganizowała oficjalne **obchody rocznicy wybuchu Powstania Styczniowego, które odbyły się w Olkuszu, Sławkowie, Bolesławiu i Krzykawce**.

W 1915 r. w Olkuszu powstała **I Olkuska Drużyna Skautowa im. Tadeusza Kościuszki oraz Żeńska Drużyna Skautowa im. Emilii Plater**. Obie te drużyny podlegały Polskiej Organizacji Skautowej.

Drużyna skautowa prężnie działała w olkuskiej Szkole Rzemieślniczej.

Skauci uczestniczyli w ćwiczeniach wojskowych, których celem było przygotowanie do udziału w walkach o niepodległość Polski.

Drużynom świadczył pomoc organizacyjną i finansową **Patronat Skautowy**.

W dn. 15 marca 1915 r. powołano w Olkuszu **Ligę Kobiet Pogotowia Wojennego**, której celem była pomoc żołnierzom i ich rodzinom. Przewodziła jej Wieńczysława Buchowiecka.

Od 1915 r. na terenie Ziemi Olkuskiej działała **tajna Polska Organizacja Wojskowa (POW)**, pod kierownictwem Antoniego Minkiewicza, której celem była działalność wywiadowczo-dywersyjna.

W 1916 r. panie z Ligi Kobiet założyły **muzeum pamiątek związanych z legionistami**.

W tym też roku w Olkuszu powołano **Komitet Ratunkowy Powiatu Olkuskiego**, który wydawał swoje **pismo – „Kronikę Powiatu olkuskiego”**, w której pisał m. in. **pierwszy Dyrektor – Polak olkuskiej Szkoły Rzemieślniczej, inż. Stanisław Bac**. Cele Komitetu, to: działalność charytatywna, opieka nad szkolnictwem i kulturą.

Od 1916 r. w Olkuszu działało **Towarzystwo Muzyczno Dramatyczne „Hejnał”** (to nie był chór parafialny), **któremu olkuska Szkoła Rzemieślnicza udostępniła salę na próby**.

W 1916 r. za zgodą władz austriackich, na obszarze ziem zaboru rosyjskiego, powoływano samorządy lokalne.

W dniu 28 listopada 1916 r. Rada Miejska w Olkuszu wybrała burmistrza Karola Radłowskiego a Józefa Gurbiela – na v-ce burmistrza.

W drugą rocznicę bitwy pod Krzywopłotami, **w listopadzie 1916 r. Olkusz odwiedził wódz Legionów Polskich Józef Piłsudski, który w dniu. 20 listopada złożył wizytę w olkuskiej Szkole Rzemieślniczej.**

"Sztuka łamania przeszkód najczęściej jest sztuką
nieuważania tego czy owego za przeszkodę".

Józefowi Piłsudskiemu towarzyszył kapelan Legionów, biskup dr Władysław Bandurski.

Obaj dostojnicy dokonali pamiątkowego wpisu do Księgi Protokołów Rady Pedagogicznej:

"Sztuka łamania przeszkód najczęściej jest sztuką
nieuważania tego czy owego za przeszkodę".

Józef Piłsudski

"Niech Bóg błogosławi pracy podjętej dla wychowania
młodego pokolenia w cnotach obywatelskich, w sumienności
i umiłowaniu Matki Ojczyzny".

dr Władysław Bandurski Biskup

W 1916 r. założono w Olkuszu Męskie Gimnazjum, a w 1917 r. powstało Liceum Żeńskie.

W dniu 30 stycznia 1916 r. na rynku w Olkuszu w sposób uroczysty zawieszono „tarczę legionów”, której wykonawcą był artysta, nauczyciel olkuskiej Szkoły Rzemieślniczej Władysław Turbas.

Każdy, kto dał kwotę pieniędzy na fundusz przeznaczony dla wdów i sierot po poległych legionistach, wbijał do Tarczy Legionów Olkuskich ozdobny gwóźdź.

W 1917 r. połączono księgozbiory olkuskiej Resursy Obywatelskiej, Polskiego Towarzystwa Krajoznawczego, Ligi Kobiet i **założono Bibliotekę Publiczną w Olkuszu** – pierwszą w powiecie bibliotekę takiego typu.

W tym też roku **powołano w Olkuszu Towarzystwo „Piechur”**, którego celem było przygotowywanie młodzieży do służby wojskowej.

Również w 1917 r. Olkuska Ochotnicza Straż Pożarna powołała **Olkusko-Miechowski Związek Floriański.**

Natomiast **Żyd Lejb Frajlich** **założył organizację „Postęp”, bibliotekę i czytelnię, wokół których skupiało się intelektualne życie Żydów z Olkusza.**

W 1917 r. z inicjatywy Dyrektora olkuskiej Szkoły Rzemieślniczej inż. Stanisława Baca oraz naczelnika straży Jana Jarno, ponownie usypano uprzednio zniszczony przez rosyjskiego zaborcę, kopiec Kościuszki w Olkuszu.

Pierwotnie kopiec mieszkańcy Olkusza usypali w 1861 r., w celu uczczenia 44. rocznicy śmierci Tadeusza Kościuszki. Na szczycie kopca postawiono dębowy krzyż z koroną cierniową. Kopiec poświęcono 15 października 1861 r. W czasie powstania styczniowego Rosjanie ukarali Olkuszan za usypanie kopca: jego budowniczych zesłali na Syberię a Kopiec zburzyli. Prace nad ponownym usypaniem Koca, podjęte w 1917 r. trwały dwa tygodnie. Odbudowany Kopiec poświęcono w październiku 1917 r.

Na przełomie 1917/1918 zorganizowano wybory do Sejmiku Powiatowego.

Efektom wyborów było powstanie Wydziału Powiatowego, który tworzyli: Józef Kotnis, Józef Gurbiel, Ignacy Świętochowski, Antoni Mikiewicz, Aleksander Keferstein, Jerzy Stamirowski.

Wskutek przekazania przez państwa centralne Chełmszczyzny Ukraińskiej Republice Ludowej, w dniu 14 lutego 1918 r. olkuska Rada Miejska zerwała stosunki z Austriakami. W dniu 18 lutego tegoż roku na olkuskim rynku miała miejsce demonstracja.

Podobna patriotyczna manifestacja na olkuskim rynku odbyła się po wydaniu w dniu 7 października 1918 r. przez Radę Regencyjną Królestwa Polskiego deklaracji niepodległości.

W dniu 1 listopada 1918 r. olkuska młodzież, w tym uczniowie z olkuskiej Szkoły Rzemieśniczej, zbrojnie zdobyła budynek austriackiej komendy powiatowej. Na terenie Olkusza i powiatu rozbrajano Austriaków, m. in. stacjonujących w fabryce naczyń emaliowanych Westena.

W dniu 2 listopada tegoż roku komendant austriacki oddał swoją władzę ppłk. Polakowi - Jakubowi Niewiadomskiemu, a ten z kolei powierzył władzę burmistrzowi Olkusza – Karolowi Radłowskiemu.

W tym dniu przybył z Klucz do Olkusza pułk ułanów, którzy wieczorem, na olkuskim rynku złożyli przysięgę wierności Polsce.

Ziemia Olkuska była wolna od zaborców.

W dniu 11 listopada 1918 r. Polska odzyskała niepodległość.

W tym dniu w Olkuszu powstał ochotniczy V Batalion Strzelców Olkuskich im. płk. Francesco Nullo, pod dowództwem por. Bogdana Ferencowicza, który brał udział w odsieczy Lwowa (1918-1919). W Batalionie walczyli także uczniowie olkuskiej Szkoły Rzemieśniczej.

W listopadzie 1918 r. grupa olkuskich harcerzy wstąpiła do ochotniczego Batalionu Harcerskiego Wojska Polskiego, który zawiązał się w Warszawie.

W 1919 r. w związku z zagrożeniem ze strony Rosji, w kontekście powstania Głównego Inspektoratu Armii Ochotniczej pod dowództwem gen. Józefa Hallera, w Olkuszu powstał

batalion Armii Ochotniczej. W tym też roku, we wrześniu, do Olkusza przyjechał gen. Józef Haller.

W wojnie polsko-bolszewickiej walczyli także olkuszanie.

Mieszkańcy Ziemi Olkuskiej, w tym uczniowie Szkoły Rzemieślniczej w Olkuszu, brali udział również w powstaniach śląskich.

Spółeczność Ziemi Olkuskiej zawsze wykazywała się patriotyczną postawą, wniosła ogromny wkład na rzecz powstania niepodległej Polski i złożyła ogromną daninę krwi podczas walk o niepodległość Ojczyzny.

Źródła:

-Biuro Promocji i Informacji Publicznej UMiG Olkusz, Olkuszanie dla niepodległej, Materiał Informacyjny Miasta i Gminy Olkusz wydany z okazji 100 lecia odzyskania niepodległości, Urząd Miasta i Gminy w Olkuszu, Olkusz, 2018;

-Olkusz czasów Jana Jarny [online], WYDAWNICTWO POWIATOWEJ I MIEJSKIEJ BIBLIOTEKI PUBLICZNEJ W OLKUSZU W RAMACH PROJEKTU „OLKUSZ CZASÓW JANA JARNO [dostęp: 11 maja 2020], Dostępny w Internecie: <<https://www.biblioteka.olkusz.pl/images/download/ulotka-olkusz-czasow-jana-jarny.pdf>>;

-Katarzyna Ponikowska, I wojna światowa na ziemi olkuskiej i chrzanowskiej [online], Wiadomości Olkusz nasze miasto, [dostęp: 11 maja 2020], Dostępny w Internecie: <<https://olkusz.naszemiasto.pl/i-wojna-swiatowa-na-ziemi-olkuskiej-i-chrzanowskiej/ar/c1-2398119>>.

Oprac. Iwona Rams